

הודיעו בעמים עלילותיו: נס חנוכה והשיח על יהדות בציבור הכללי

הרב יהודה עמיטל

חנוכה תשנ"ג

בדרך כלל כאשר הקב"ה עושה נס הוא עושה אותו למען הצלת ישראל, ואם כך, נס פח השמן היה מיותר. אבל, כשהקב"ה רוצה להעביר מסר לישראל, ואין נביא, אז הוא מעביר מסרים ע"י רמזים, ואין רמז ודאי יותר מאשר נס.

הנס בא כדי שיוכלו לקיים את המצווה, והקב"ה רוצה לומר בכך שהוא חפץ במצוותן של ישראל. הרי הדבר המחריד ביותר כל אדם ירא שמייים, הפחד הגדול ביותר שלו, הוא שהוא אינו יודע אם הקב"ה רוצה בכך. והנה, בא הנס ואומר לישראל - "ילדים! אני חפץ במצוותיכם".

אולם, לעובדה שהנס נעשה במנורה יש משמעות נוספת. היו לישראל לבטים. האם כדאי להמשיך להאיר ולהשפיע בעולם. לעם ישראל יש ייעוד - "לתקן עולם במלכות ש-ד-י", "הודיעו בעמים עלילותיו", והמחיר שכנסת ישראל שילמה היה מחיר כבד. מקנן החשש, אולי יש צורך להימנע מאותה השפעה שיש לה מחיר. אז בא הנס ואומר - תמשיכו להאיר, אך לא ברשות הרבים, אלא בפתח הבית, ובשעת סכנה רק בבית - "מעמידו על שולחנו ודיו".

השינויים הנעשים כיום בעולם הם יותר ויותר תכופים. מה שקרה פעם בשלושים שנה קורה היום בעשר שנים, בחמש שנים. אני רוצה לדבר על מה שקרה בא"י מאז קום המדינה ומה שקורה היום, אך בטרם אומר את הדברים, כדי שתבינו את השפה בה אני מדבר, אספר לכם סיפור. אולי סיפור בתוך סיפור.

בשנים האחרונות נפגשתי כמה פעמים עם קבוצות של דתיים וחילונים, בין השאר גם בישיבה. נפגשתי עם יהודים שרוצים לדעת מה זה תורה, אך לא על בסיס אמונה. אנשים הטוענים שיש כל כך הרבה ערכים יפים ביהדות, בתורה, בהלכה ובאגדה, ויש מקום גם בשבילנו לדעת. הם לא מאמינים בשום דבר, אבל רואים בכך חשיבות. שלוש פעמים שאלו אותי מה דעתי על זה. אמרתי ששקרונית דעתי חיובית - זה שאינכם מאמינים זה דבר מצער, אבל זה שאף על פי כן אתם לומדים תורה, אני מכבד את זה. אבל אמרתי, בואו ואספר לכם סיפור. פעם בא ר' זושא לר' אלימלך אחיו ואמר לו "אני מוטרד בזמן האחרון". הוא אמר לו "אני זוכה להשראה מיוחדת בכל סעודת ערב שבת. אני אומר את הזמירות ומרגיש משהו מעין התעלות כזאת למעלה מ-10 טפחים. שאל אותו ר' אלימלך "אז למה אתה מוטרד?" אמר לו ר' זושא "אני חושש שמא זו אשלייה עצמית, לא ממשי. תופעה פסיכולוגית אך לא משהו אמיתי". אמר לו ר' אלימלך "אתה יכול לבחון את עצמך. תעשה סעודת שבת ביום רביעי ותברך ותתחיל לשיר זמירות ותראה האם יש לך אותה ההתעלות". אחרי שבוע מגיע ר' זושא לר' אלימלך ואומר לו "מה עשית לי. ניסיתי את המבחן שהצעת לי וקיבלתי את אותה התעלות כפי שאני זוכר משבת! כנראה שכל מה שאני חווה זה שקר!". ענה לו ר' אלימלך "תשמע, אני חוזר ב'. קדושת השבת היא כה עשירה וכה עצומה, שגם אם מחקים אותה היא נותנת חיות".

את הסיפור הזה סיפרתי לא פעם, ופעם אחת כמעט הפסיקו לדבר איתי. יהדות היא דבר כל כך גדול שגם אם מחקים אותו יש לכך משמעות. יהדות ללא הקב"ה זה לא חיקוי?! זה חיקוי, ואף על פי כן זה נותן משהו. כלפי מה דברים אמורים. רבותי, כחמישים שנה היהדות הדתית שחיפשה דרך להידבר עם החוגים החילוניים, מנסה למכור לציבור החילוני שבת ביום רביעי. מנסים למכור יהדות בלי אמונה בקב"ה. זה מאוד חכם במובן מסויים - אי אפשר "למכור" את הערכים על רקע האמונה, אז מוכרים את הערכים הסוציאליים של מנוחת השבת, הערכים התרבותיים והערכים הלאומיים וכמה זה חשוב ויפה ומועיל לחינוך. אבל בלי הקב"ה, בלי נשמה. תשמרו שבת ביום רביעי ותקבלו השראה.

יש אנשים שמתהלכים עם חלום שווא. הם רואים את המסרים הגדולים של היהדות מתוך בית המדרש ומנסים למכור את התורה לחילונים, אבל מוציאים את הנשמה. האם יש ליהדות מסרים בלי הקב"ה? יש, פירוורים משולחן גבוה. יש רגעים עם משמעות גם בחיים חילוניים, אך כאשר מדברים על תורה בלי דבקות בקב"ה, את היופי והעצמה והקדושה וההדר של היהדות אנו לא מצליחים להעביר. מוכרים שבת ביום רביעי במקום שבת בשבת.

המוטיבציה חשובה - לא בכדי שישראל ישמרו על השבת אלא שהשבת תשמור על ישראל. יש נימוקים יפים, יש תירוץ פורתא שדברים אחרים לא מדברים על ליבם ואנו מנסים למכור ערכים

תרבותיים ולאומיים ואולי זה יעזור. אבל צריך לדעת: "מגדל עוז שם ה', בו ירוץ צדיק ונשגב", "טעמו וראו כי טוב ה' אשרי הגבר יחסה בו" כשרוצים למכור את מורשת היהדות פירושו של דבר הקשר הישיר עם הקב"ה, קבלת עול מלכות שמים.

שולם מחיר מסויים, גם אצלנו וגם אצל הציבור החילוני. התרגלנו לשפה כזאת. יהודים דתיים התחילו לדבר על "מורשת היהדות" או "המסורת היהודית". כל מיני שמות. אני זוכר שכשהתחננו קיבלנו טלגרמה מיהודי חשוב, מלא כל מיני מליצות על מורשת היהדות, וזה ממש הרגיז אותי. איפה הקב"ה? איפה התורה?

לפני קצת יותר ממחצית יובל הזמין אותי לביתו פרופ' מנחם אלון שהיום הוא בביהמ"ש העליון. הוא הזמין אותי עם עוד כמה חברים למכור קצת יידשקייט, היה איתנו גם ד"ר גולדשמיט, יהודי רציני ומעמיק מאוד, ובאו שני נציגים מהקיבוץ הדתי. הפגישה הזאת כמעט התפוצצה כשטענתי בפניהם בדבקות שבמשך שנים לא מזכירים שם שמיים בעיתון. אמרתי להם - תבדקו כמה פעמים שם שמיים נזכר? הכל מלא בביטויים של 'מורשת היהדות' ואנחנו התרגלנו לדבר בעצמנו בשפה שאנחנו משתמשים בה כלפי חוץ.

יש בחסידות עניין שגם הדיבור נמצא בגלות. כשהתחלנו לדבר בשפה כזאת גם בציבור שלנו, הדיבור נכנס לגלות. אני לא יודע מה ההשפעה של הדבר הזה. אמונה דורשת טיפוח מתמיד. היא לא קיימת כשהדיבור בגלות.

אני טוען, גם מול חוגים חילוניים - אם אתם רוצים להיות כנים כאשר אתם מדברים על ערכי היהדות, אתם חייבים לכל הפחות להכיר בכך שיש חידה שאין לכם עליה תשובה. בגלל העובדה הזאת אני אומר, כשדיברנו לציבור החילוני בלי להזכיר שם שמיים אנו הרגלנו אותם לכך. זה המחיר ששילמנו.

היום יש להבדיל בין שתי כיתות. יש שכבה בוגרת שמחפשת תכני יהדות לא מתוך טעמים לאומיים אלא מתוך הבנה שאדם ללא שורשים הופך להיות אדם מבולבל. אבל מצד שני הם מלאים פחד, כי בינתיים היהדות הדתית הוכיחה כושר הישרדות. אני זוכר לפני למעלה מארבעים שנה החילונים דיברו על כך שזה דור אחרון של דתיים, אבל הציונות הדתית הוכיחה כושר הישרדות ומאתגרת את הציבור החילוני. הם יודעים שיהדות פירושו בסופו של דבר אמונה. זו השכבה איתה יש מקום לדו-שיח.

אבל יש שכבה אחרת שדוגלת בחופש מוחלט וכופרת בכל מחוייבות ובכל סמכות. איתם אין לנו שום שיג-ושיח. יש להם חוסר מסגרת וחוסר מחוייבות שמקעקע את עצם קיומנו. סיפר לי אחד מראשי הישיבות לחוזרים בתשובה שהספר הכי פופולרי אצלו הוא "קיצור שולחן ערוך" - אנשים מחפשים מסגרת. זה תוצר של הדוניזם ושל נהנתנות ולצערי יש לאידיאולוגיה הזו, כביכול, ציבור גדול.

רבותיי, המפתח להתמודדות הוא בית המדרש, אבל צריך להתמודד עם הדברים גם מבחינה ציבורית, ואני רוצה להדגיש שלושה דברים: נדרש ציבור שיתבלט בטוהר המוסרי שלו, בענייני מוסר וביחסים בין אדם לחברו. צריך ציבור שיש בו כנות ולא זיוף, כנות ולא הצגה. אנשים מחפשים כנות בתורה. ואנשים מחפשים גם "ראש גדול": אנשים שמוכנים לקבל על עצמם אחריות. הציבור הדתי הולך ל"גדולים", ורבנים ולשמוע "דעת תורה" על כל דבר והציבור החילוני הולך לבג"צים משום שאין להם אומץ להחליט. כשיש "ראש קטן" אנשים לא מכריעים על שום דבר והכל הופך להיות שאלה לחכמים או לבג"ץ. הציבור צמא לטוהר ול"ראש גדול".